

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XXXV. Medium Rheni alveum terminum fuisse Germaniam inter & Galliam, eâque ratione Batavos & Caninefateis non Germaniæ, sed Galliæ fuisse partem, probatur, primùm Rheni flumine ac nomine, dein ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

animi errore certè hic homo fuit haud modico. Sed magna pollicetur se pòst in Germanis nos docturum. videamus ergo, quæso, si lubet, cujusmodi ea sint. Cap. IX sic scriptum reliquit: *Liquet ergo, eo alveo (Isalà) ceu termino Germanorum fines occiduos prætexi, includique; quandoquidem non ambigè loquitur Tacitus, à Drusiana fossè capite, ad exitum usque fluminis, in borealem oceanum excurrere Rhenum; quo tamquàm cardine Germania, quàm lata sit, definiatur. Hic mecum consideret studiosus lætor, quod à nemine hucusque observatum scio, qui sint, quos Tacitus Germanos cis Rhenum colentes appellet. eum dubitationis scrupulum eximit ductus ille fossè, qui Transrhenanam Germania oram à Cürhenanà bipartitur; illam Transisulanam, hanc Velaviam nostra tempora nuncupant. necessariò namque istud de posteriore*
 10 *sancendum constituendumque est; quæ ante repetitam toties egestionem, ac terrarum abscissionem, sociâ individua & connexa alteri ab omni ævo fuerat; ex quâ auxiliares tumultuariasque Germanorum catervas, cis Rhenum colentium, A. Cæcina legato Germanicus Cæsar tradidit; ut totidem penè verbis à Tacito relatum. Quid, malum, quum toto capite IV Bataviam, cùm ex aliis auctoribus, tum ex ipso Tacito, Germaniæ attribueret laborârît, heic Galliæ adferere eandem nititur? quidpe si non ambigè Tacitus Isalà Germaniam definit: certè citra Germaniam in Galliâ collocat Batavorum insulam. Ecquis verò umquàm Cæsar Tacitique, suspensâ dumtaxat, quod dicitur, manu, historias perlegit, qui nesciat, quinam Germani cis Rhenum, sive Cürhenani, istis auctoribus dicantur? Treboci scilicet, Nemetes, Vangiones, Vbi, Gugerni, Menapii, Tungri, Nervii, Treveri, Sunici, &, quos in contro-*
 20 *versiam vocavit Iunius, Batavi & Caninefates. non autem illi, quos, inter medium Rheni alveum & Isalam colenteis, constanter Transrhenanos adpellasse Tacitum, mox infra docebo. Illos verò cis Rhenum tum Cæsar tum Tacitus nunc Germanos, nunc Gallos promiscuè vocat: Utinam igitur ne tunc quidem observasset Iunius, quod ante se neminem observasse, magno suo gaudio magnâque gloriâ jactat. Atque hæc sunt argumenta ejus testimoniaque, quibus Bataviam suam à Galliâ divellere, Germaniæque vindicare se posse confusus est. Quibus universis ac singulis dissolutis, poterat jam æquus lætor diligentæ atque sedulitati nostræ adquiescere, quibus Galliæ Batavos suos restituimus. verùm, quia nobis ubique hoc institutum est, uti non modò contrarias sententias convellamus, sed nostras etiam firmemus; alia quoque testimonia documentaque, præter jam adducta, cùm ex aliis auctoribus, tum maxime ex Tacito, ubi disertè ac perspicuè Batavi unâ*
 30 *cum Caninefatibus Galliæ Belgicæ tribuuntur, in medium proferre consilium est.*

C A P. XXXV.

Medium Rheni alveum terminum fuisse Germaniam inter & Galliam, eaque ratione Batavos & Caninefateis non Germaniæ, sed Galliæ fuisse partem, probatur, primum Rheni flumine ac nomine, dein plurimis veterum auctorum testimonio.

40 **Q**UUM tribus à Drusi tempore alveis & ostiis in oceanum effusus sit Rhenus, monstrandum nunc erit, uter horum alveorum pro limite Romani imperii & termino inter Galliam Germaniamque habitus sit. hoc enim invento, faciliè deinceps quæstionem de Batavorum insulâ expediemus. De Germaniæ igitur termino sic argumentor: Qui Rheni alveus prior ceteris duobus exstitit, hunc ab initio, antequàm illi forent, terminum Germaniam inter Galliamque constitutum fuisse, necesse est. Medium autem priorem exstitisse reliquis duobus, satis arguit ipsum RHENI nomen; quod per omne ævum ad hanc nostram usque ætatem præ illis obtinuit. Quod sanè nomen si Vahalis alveus (de Drusi namque fossâ controversia nulla esse potest) ut prior tempore, antè obtinuisset, haud temerè illi, tempore posteriori, concessisset. At licet illi id concessisset, adsumto Vahalis vocabulo, contendas; haud faciliè tamen fieri
 50 potuit, uti alveum suum alii flumini, id est, Mosæ, sub finem in omne jus nomenque daret; ita, uti hic, qui antè Rheno, sive Vahale, tamquàm inquilinus receptus, dominus tandem alvei in totum fieret. Ab initio rerum (si quis fortè id quoque arguat) Rhenum post tantum spatium tantas aquas per Mosæ, amnis multo minoris, ostium in oceanum, nullo sibi existente ore proprio, devexisse, planè absurdum dictum est: nec faciliè exemplum huic rei par in aliis fluminibus reperias. Ergo, medium alveum priorem & re & nomine exstitisse, concedamus. firmoque jam concludamus argumento, hunc terminum ab initio Germaniam inter Galliamque constitutum fuisse. Hinc jam manifestissimo documento

mento liquet, quia Batavorum insula citra hunc terminum fuit, (quod satis abundeque supra demonstratum) certè non Germaniæ, quod voluit Iunius, sed Galliæ adscribendam esse. Auctorum jam idem probetur testimoniiis. Horum primum esto, quòd jam antea è Servio allatum hujusmodi: *Rhenus, fluvius Galliæ, qui Germaniam à Galliâ dividit. bicornis autem, quia per duos fluit alveos: per unum, quæ Romanum imperium est: per alterum, quæ interfuit Batavos; ubi jam Vahal dicitur, & facit insulam Batavorum.* De medio Rheno ac Vahale hæc dici, supra ostensum est. Medius igitur Rhenus terminus fuit imperii. Panegyricus incerti auctoris, Constantino Augusto dictus: *Rhenum tu quidem toto limite dispositis exercitibus tutum reliqueras. & mox: Quid opus erat ipsi Rheno instructis & militibus, & classibus, quem jam pridem barbaris nationibus virtutis tue terror obstruxerat?* Toto, inquit, limite: ergo etiam inferiore ejus parte, quæ oceano proximus. Hinc postea: *Perrexisti ad inferiorem Germaniæ limitem.* Eumenius, in panegyrico, eidem Constantino dicto, de Constantio: *Qui terram Bataviam, sub ipso quodam alumno suo à diversis Francorum gentibus occupatam, omni hoste purgavit.* & mox: *Quid commemorem immanem ex diversis Germanorum populis multitudinem, quam duratus gelu Rhenus illexerat, ut [in] insulam, quam divortio sui idem annis amplectitur, pedestri agmine ausa transmittere.* Et postea: *Neque enim Rheni jam gurgitibus, sed nominis tui terrore munimur. quamlibet ille aut areseat aestu, aut resistat gelu: neutro hostis audebit uti vado.* & mox Francos sic alloquitur: *Vbi nunc est illa ferocia? ubi semper infida mobilitas? iam ne procul quidem Rhenum audeatis accollere: & vix securi flumina interiora potatis. Contrà hinc, per intervalla disposita, magis ornant limitem castella, quàm protegunt. arat illam terribilem aliquando ripam inermis agricola: & toto nostri greges flumine bicorni mercantur.* & postea: *Cùm totus armatis navibus Rhenus instructus sit; & ripis omnibus usque ad oceanum dispositus miles immineat.* De eodem alveo, ac limite imperii, sic Mamertinus, in panegyrico ad Maximianum Augustum: *Quod autem majus evenire potuit illà tuâ in Germaniam transgressione? quæ tu primus omnium imperatorum probasti; Romani imperii nullum esse terminum, nisi qui tuorum esset armorum. Atqui Rhenum antea videbatur ipsa sic natura duxisse, ut eo limite Romana provincia ab immanitate Barbariæ indicarentur. & quis unquam ante vos principes non gratulatus est Galliæ illo amne muniri? Quando non cum summo metu nostro Rheni alveum minuit diu serena tempestas? quando non cum securitate nostrâ illius diluvio creverunt? Mox: Licet Rhenus areseat, tenuique lapsu vix leves calculos perspicuo vado pellat; nullus inde metus est. Quæro igitur jam heic ex lunio, quæro ex defensore ejus, adversario, si diis placet, nostro; quis ille fuerit Rheni bicornis alveus, qui diu serena tempestate & aestu ita interdum exaruit, uti tenui lapsu vix leves calculos perspicuo vado propulerit; & in cujus ripâ per intervalla disposita fuerunt castella, cum militibus, limitis custodibus, ad oceanum usque? An non ille Tacito etiam tenuis, & Plinio modicus, nomen Rheni servans, & custodiens? Omnino ego arbitror. nec tu chorographe, licet invidiâ malevolentiaque distumparis, diffiteri unquam ausis. neutrum quidpe horum vel Vahali, vel Isalæ, lacuive Flevo attribuere potes: quorum alvei tale quid numquam siccitate cæli passi sunt, nec unquam patientur. nec castella ista usquam monstraveris in Isalâ tuo, aut ad lacum. Panegyricos istos auctores licet numquam legisses, tamen ex unâ tabulâ itinerariâ didicisse poteras, ad medium alveum fuisse castella, & militem præfidiarium, *Arenatii, Grinnibus, Albimianis, Lugduni:* quæ loca hodiè vulgaribus vocabulis dicuntur *Arnhem, Rhenen, Alfen, Leyden,* quibus Tacitus, *historiar. lib. v.* addit *Vadam & Batavodurum;* quæ nunc sunt *Vageningen, & VVijk te Duerstede.* Ex his jam liquidò patet, quos alveos & Zosimus intellexerit lib. III, ubi *Batavian*, inquit, *dixit quædam & v' l'w & v' r' m' m'.* id est; *Bataviam in duo cornua scissus Rhenus insulam efficit.* de iisdem quidpe rebus, à Constantio & Iuliano circa Bataviam gestis, narrat Zosimus. Quapropter nequidquam tu hæc ejus verba de Helio ac Flevo interpreteris. Sed quid plura? eum Rheni alveum, qui *limes* fuit inter Romanam provinciam & Barbariam, id est, inter Romanum imperium & Germaniam, naturam duxisse, disertis verbis adferit Mamertinus, in Panegyrico quem Maximiano Augusto dixit. Id sanè de medio Rheno intelligendum; non de Isalâ: quem Rheno manus militum Drusianorum fossâ junxerunt. Ecquid jam tibi heic animi est, ô chorographe? putasne satis prostratas esse omnes disceptationes tuas, vanas, inaneis, irritas, atque fallas: postquam unum illud omnium fundamentum, cui eas superstruxeras, planè convulsū est. extimum intelligo alveum, id est, Isalam, & lacum ostiumque Flevum; quem tu, limitem esse imperii Romani, nobis persuadere voluisti, & terminum Galliam inter atque Germaniam. Verum unum adhuc hujus Lernæ caput superest; quod simul prædicendum erit, antequam ad alia proficiscar. Ais igitur, *medium Rhenum circa Egmondam potius, quàm Carvicum,**

Carvicum, effluxisse, ex sententiâ Hamrodii. Egregia sanè fides auctoritasque, quibus rem-
 tantam adferis. Ergo tu omnino ex rerum naturâ tolles eum Rheni alveum, qui omni
 ævo Rheni nomen solus ad hæc nostra tempora tulit? nam Hamrodii ille tuus Egmon-
 danum istum alveum ex Rheni dextro, prope Campos opidum, inde per lacus humilesque campos
 delapsus, Scardamam & Veterem aggerem pagos pratereundo, Alcumariamque adnatando, per
 Egmondanorum vicos in oceanum deducit. Hic verò quomodò Rheni nomen custodiverit,
 quod ex Plinio ei tribuit Hamrodii, ipse tecum viderit. Lacus heic fuisse, jam Iulii Cæ-
 saris atque Augusti temporibus, ingentis atque immensos, quorum maximus nunc di-
 citur vulgò de *Suyder see*, per quem vos nescio quos alveos, ignorantia veteris historiae geo-
 graphiæque, ducitis, infra in Frisiis satis certis monstrabo documentis. Frustra igitur estis
 10 quidquid heic tentetis. Taciti nunc audiamus testimonia, quibus Batavos Caninefateis-
 que Galliæ facit parteis. Historiarum libro IV, Gallias narrat à Romanorum imperio de-
 scivisse: initium autem belli esse ortum à Batavis, insulam Rheni & extrema Gallicæ oræ
 tenentibus. ergo Batavos haud dubiè inter Gallos censuit. In libro de Germaniâ; ubi
 Germaniæ populos enarrat, *Angrivarios*, inquit, & *Chamavos à tergo Dulgibini & Cha-
 snuari cludunt: à fronte Frisii excipiunt. majoribus minoribusque Frisii vocabulum est, ex mo-
 do virium. utraque nationes usque ad oceanum Rheno pratexuntur; ambiuntque immensos insu-
 per lacus, & Romanis classibus navigatos.* Ait ambisse Frisios immensos istos lacus, quorum ma-
 ximus nunc *Suyder see* accolis dicitur; ut infra ostendetur. si ambierunt; certè etiam cis
 20 lacum fuerunt, & *Isalam* flumen. &, si Rheno pratexti; Transrhenani sunt adpellandi,
 non verò Cisrhenani; ut falsò interpretatus est Iunius. *Annal. lib. IV: Eodem anno Frisii,
 Transrhenanus populus, pacem exuere.* item *historiar. lib. IV; ubi Batavi Caninefatesque re-
 bellare ceperunt: Statim accitis Frisii (Transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna,
 proximo occupato oceano, irrumpit.* Dum heic Frisii tandem *Transrhenanorum* cognomen
 tribuit, quod Batavis, Caninefatisque, partem Batavorum insulæ colentibus, de qui-
 bus ei antè sermo erat, haud item dedit; hos pro Cisrhenanis, id est, Belgis Gallis, eum ha-
 buisse certum est. Eodem libro postea: ubi Civilis Batavus universæ Galliæ rebellionem
 svadet: *Provinciarum sanguine provincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent. Batavo equite
 protritos Aeduos, Arvernosque. fuisse inter Virginii auxilia Belgas. verèque reputantibus, Gal-
 liam suis viribus concidisse.* En; ut disertè Batavos, Aeduos, Arvernos, in eadem pariter pro-
 vinciâ Galliâ recenset: item Batavos inter Belgas. nam & alii fuere Belgæ inter Virginii
 30 auxilia; & Batavi Belgæ contra Aeduos & Arvernos, eorumque ducem Virginium. *Hi-
 stor. lib. II: Irritabat quin etiam Batavos, Transrhenanosque, Padus ipse.* *Historiar. IV: Ba-
 tavi, Transrhenanique, quò discreta virtus manifestius spectaretur, sibi queque gens consistunt,
 eminus laceffentes.* En; iterum atque iterum quamdisertè Batavos à Transrhenanis distin-
 gyit. illi igitur Cisrhenani, in Gallico solo. Sic eodem libro mox infra: *Contusus Vbis, gra-
 vior, & successu rerum ferocior Civilis, obsidium legionum urgebat: intentis custodiis, ne quis oc-
 cultus nuntius venientis auxilii penetraret. Machinas molemq. operum Batavis delegat: Trans-
 rhenanos, prælium poscentis, adscindendum vallum ire, detrusosque redintegrare certamen jubet.*
 40 Item inferius, ubi Treveros Lingonasque Cerialis alloquitur: *An vos cariores Civili Bata-
 visque & Transrhenanis creditis, quàm majoribus eorum patres avi que vestri fuere?* *Ethist. lib.
 V: Civilis haut porrecto agmine, sed cuneis adstitit. Batavi Gugernique in dextro; leva, ac pro-
 piora flumini, Transrhenani tenuere.* ac paullo post: *Stare Germanos Batavosque supra vestigia
 gloriæ.* ubi Germanos intelligit Transrhenanos; uti sine controversiâ liquet ex reliquo hi-
 storiarum contextu. Hinc igitur est, quòd idem Civilis, apud Alpinum Montanum Treverum
 fermonem habens, Batavos Caninefatisque Galliarum portionem adpellat. quem Ta-
 citi locum Iunius, si tot tamque gravia argumenta satis perpendisset, numquàm sanè à
 vero sensu detorquere adgressus fuisset. Verba Taciti, *historiarum lib. V, hæc sunt: Egre-
 gium pretium laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & sævissimas hujus exercitus vices, qui-
 bus ad supplicium petitus, jure gentium pœnas reposito. Vos autem Treveri, ceteraque servient-
 50 tium animæ, quod pretium effusi totiens sanguinis expectatis, nisi ingrati militum, immor-
 talia tributa, virgas, secures, & dominorum ingenia? En ego, præfectus unius cohortis, & Cani-
 nefates, Batavique, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus, vel septa fer-
 ro fameque premimus. denique, ausos aut libertas sequetur, aut victi iidem erimus.* Scilicet Ci-
 vilis Batavus, solo sive terrâ Gallus, Montanum Treverum Gallum in parteis transire,
 communemque libertatem vindicare hortatur. Caninefates ac Batavos vana castrorum
 spatia excidisse ait: (quod factum in Batavorum insulâ, eodem libro antea auctor memo-
 rat;) nec de Frisii, qui unâ ad castrorum excidium adfuerunt, quidquam adjicit: videlicet,
 quia

quia hi Transrhenani, Germaniæ, non Galliæ, portio. Verùm vel ex hoc uno fati liquet, Batavos Gallis fuisse accensitos, quòd Galli rebellantes Civilem ducem sequuti sunt; eique summam rerum concesserunt, quod haud facillè, Germanus si fuisset Transrhenanus, erant facturi. Hinc Tacitus eodem libro, de Agrippinensibus obsessis: *Missi ad Civilem legatis, vitam orantes. Neque antè preces admisse, quam in verba Galliarum jurarent.* at de ipso Civile paullo post: *Ceterùm neque se, neque quemquam Batavum in verba Galliarum adigit: sicut Germanorum opibus; & sicertandum adversus Gallos de possessione rerum foret, inclutus famâ, & potior.* Si Batavi fuerunt Germani Transrhenani, non tenebantur, pro imperio Galliarum, vel in verba Galliarum jurare. ideòque non attinisset hæc referre. At Gallus in Galliâ Civilis imperium sperabat. de hujus possessione adversus Gallos si certandum; Germanorum Transrhenanorum opibus id facere se posse confidebat. Hinc est, quòd suprà, eodem libro, quum Batavos suos in arma libertatemque animaret; *Attollerent tantum, ait, oculos; & inania legionum nomina ne parvescerent. esse sibi robur pedatum, equitumque, consanguineos Germanos: Catos scilicet, Mattiacosque.* sic enim eodem libro postea: *Disceperant obsessores, mixtus ex Cattis, Vspis, Mattiacis, exercitus.* Eodem libro postea, inclinationem Gallicæ rebellionis auctor narrans; *Scribuntur, inquit, ad Treveros epistola, nomine Galliarum, ut abstinerent armis; impetrabili veniâ, & paratis deprecationibus, si pœniteret. Resistit idem Valentinus: obstruxitque civitatis suæ aures; haut perinde instruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treveri neque Lingones, ceteræque rebellionis civitates, pro magnitudine suscepti discriminis agere, nec duces quidem in unum consulere. Sed Civilis avia Belgarum circumibat; dum Claudium Labeonem capere aut exturbare nititur.* Quid, quæso, Civilis, si Transrhenanus, ex Germaniæ solo inter Galliæ duces? quid Labeo Batavus ibidem? aut quomodò hic, si Germanus Transrhenanus, Bethasios, Tungros, Nerviosque, Belgicæ nationes, longiùs à Rheno distitas, in arma atque obsequium (quod memorat eodem libro Tacitus) trahere potuit? Haud facillè profectò. Eodem libro paullo post: *Civilis Batavus, & Classicus Trevir, misere epistolas ad Cerialem; quarum hæc sententia fuit: si Cerialis imperium Galliarum velit; ipsos finibus civitatum suarum contentos.* Galliæ igitur civitas fuere non minùs Batavi, quàm Treveri. Germani Transrhenani nihil heic paciscebantur. Item sub finem ejusdem libri, Mucianus, de tumultu Galliarum verba faciens; *Quoniam, inquit, benignitate deùm fractæ vires hostium forent; parum decorè Domitianum, confectò propè bello, alienæ gloriæ interventurum. Si status imperii, aut salus Galliarum in discrimine verteretur; debuisse Casarem in acie stare. Caninefates Batavosque minoribus ducibus delegandos.* Heic etiam haud obscurè Batavi simul & Caninefates pro exiguâ, ut suprà dixit Civilis, Galliarum portione habebantur. In libro de Germaniâ: *Quæ nationes à Germaniâ in Gallias commigraverint, expediam.* enumeratque Treveros, Nervios, Vangiones, Trebocos, Nemetas, Vbios; moxque subjicit; *Omnium harum gentium, quæ in Galliam commigraverant, virtute præcipui Batavi.* lib. v histor. de Civile: *Quin & diruit molem, à Druso Germanico factam; Rhenumque, prono alveo in Galliam ruentem, disjectis quæ morabantur, effudit. sic velut abactò amne tenuis alveus, insulam inter Germanosque, continentium terrarum speciem fecerat.* Viden', ut insulam à Germaniâ separat, Galliæque nomini tribuit? Rhenum, alveo suo abactum, in Galliam effusum ait. ubi hanc putas esse Galliam? citra Mosam, Vahalem: an in ipsâ Batavorum insulâ? Si dixeris, citra Mosam, aut Vahalem; ingentis erroris pudore teneberis. quidpe, si Vahalem abegit Civilis, certè in Mosam effudit. ubi nihilo minùs insulæ species, quamvis mutata, mansit. Sin & Vahalem & Mosam abegisse afirmaveris, haud facillè inveneris, qui fidem tibi habeat, quum Tacitus id ne verbo quidem notaverit. At Isalam, quem ineptè Germaniæ terminum statuit, abactum vult Iunius. ubi non animadvertit, hoc ipso Galliæ se facere portionem Bataviam suam, Vahalem inter & Isalam extensam. Medium Rheni alveum fuisse Romani simul imperii & Galliæ terminum, eundemque in Leccam fuisse effusum, suprà satis probatum est. Quum igitur Leccam mediam ferè secet insulam; in manifesto est, ipsam insulam Galliam heic adpellasse Tacitum. Atque hac ratione clara expeditaque sunt ista auctoris verba; *Abactò amne, tenuem alveum, insulam inter Germanosque, continentium terrarum speciem fecisse.* quæ facies etiam nunc manet; ostio quoque amnis jam penitus obstructo. Vahali autem, ac Mosæ, & Isalæ, lacubusque, in quos Isala effunditur, numquàm tale quid evenire potuit. Atque hæc ferè sunt ex Taciti aliorumque auctorum scriptis testimonia; quibus fati dilucidè ac perspicuè verus germanusque inter Germaniam & Galliam terminus indicatus, Batavique & Caninefates Galliæ adfertur. Nunc ad interna eorum progredi fert animus.